

TÜRK CEZA ADELET SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİNDEKİ ETKİNLİK KONULU ARAŞTIRMA RAPORU ÜZERİNDE BİR DEĞERLENDİRME

Burhan Caner HACIOĞLU*

1- GİRİŞ

Ceza adaletinin etkin adil ve makul bir süre içerisinde gerçekleştirilmesi dün olduğu gibi bugünde insan toplumlarının başlıca sorunlarından birisini oluşturmaktadır. Bu sorun ülkemiz bakımından olduğu gibi diğer ülkelerde gündemindedir. Ülkemizde ceza adalet sisteminin etkin bir işleyiş içinde bulunmaması, hak arayışı ve hukuk arasında bir yabancılaşma sürecine sebebiyet vererek yasal olmayan çarelerin aranması ve ihkak-ı hak uygulamalarının artmasını yaygınlaştırmış, hukuka, adliye ve devlete karşı güvensizlik doğurmuştur.

Ceza adalet sisteminin işleyişi konusunda toplumdaki tüm kişi ve kuruluşların birleştiği bir sonuç; Türk Ceza Adalet Sisteminde bir krizin var olduğudur. Bu sonuç adli reform yapılması gerekliliği konusunda da bir uzlaşmayı beraberinde getirdiği gibi, bu alanda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Konuyla ilgili olarak kalkınma planlarında, hükümet programlarında sistemin işlemediğine ilişkin tespitler yapılmış, köklü çözümler getirilememiştir. Yasal olanda yapılan çalışmalar ise ceza adalet sisteminin bütün göz önünde bulundurulmadan değişik zamanlarda yapılan yasal değişikliklerle yargılamanın çabuklaştırılmasına yönelik geçici tedbirler olarak kalmışlardır.

Doktrinde ise öncü çalışmalar yapılmış, ne yazık ki bu çalışmaların dikkate alınmaması nedeniyle sorun günümüze kadar sıcaklığını ve güncelliğini koruyabilmektedir.

Özellikle İstanbul Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü tarafından 1971 yılında "Ceza Adaleti Reformu Sempozyumu" düzenlenerek, bu sempozyumunda ceza adalet sistemindeki krizin teşhisini saptayan ülkeler, ceza adaletinde reform ilkeleri hakkında fikirler ileri sürülmüş tartışmalar yapılmıştır. Yine aynı enstitü tarafından 1973 yılında "Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adalet Sorunları Sempozyumu" düzenlenmiş, bu genel suçluluğun artmasına yeni suç türlerini ortaya çıkararak, genel suçluluğun artmasına neden olduğu bu ortam içinde gelişmiş ülkelerde doğacak sorunların ülkemizde de doğabileceği, bunun için gerekli önlemlerin alınması gerektiği ileri sürülmüş ve tartışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmaların ilk ve sorunun önemini ortaya koymaları bakımından takdire değer çalışmalar olduğundan kuşkumuz bulunmamaktadır. Ancak Ceza Adalet Sisteminin içinde bulunduğu krizin yapısal bir kriz görünümünde bulunduğu bu nedenle kriminolojik verilerle değiştirilmesi anlayışı doğrultusunda sistemin yapısal analiz çalışmalarının yapılması ülkemiz için bir zorunlu ihtiyaç olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulaması Merkezi Müdürlüğü'nce yürütülen araştırma sonuçlarının sistem analizi yapılmasını sağlaması ve bu alanda dünyada ilk örnek çalışma niteliğinde olması bakımından her türlü takdirin üstündedir. Bu çalışmanın proje sorumlularına, çalışmada emeği geçenlere burada teşekkürü bir borç biliyorum.

Biz bu tebliğimizde araştırmanın sonuçlarını tesbit ederek değerlendirme yapma ve önerilerimizi belirtmeye yönelik bir yöntem izleyerek açıklamalarda bulunacağız.

* Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Bölümü Ceza ve Ceza Usul Hukuku Anabilim Dalı

II- ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

A-SUÇ HABERİNİN ÖĞRENİLMESİ

Suçun öğrenilmesi görevi önsoruşturmadaki görevlerin en önemlisidir. Önsoruşturmanın başlayabilmesi için, basit suç şüphesinin ortaya çıkması başka bir deyişle suç teşkil etmesi ihtimali olan bir olayın işlenmiş olduğu hakkında ki bir şüphenin mevcut bulunduğu koşuşturma makamı olan savcılık veya kolluk tarafından öğrenilmesi gerekir (CMUK.m.151,152,153).

Araştırma raporuna göre suç haberini ilk defa öğrenen makam kolluktur. Diğer devlet makamlarının suçu öğrenme oranı kolluğa oranla daha azdır. Savcılık makamının ilk defa öğrendiği suçlar, Asliye Ceza Mahkemesinin görev alanına giren suçlardır.

Araştırma raporunda bir açıklık olmamakla birlikte bu suçların Özel Ceza Kanunlarındaki suçları ve özellikle takibi şikayete bağlı suçların kapsadığını düşünmekteyiz. Bunda en önemli sebebin özellikle takibi şikayete bağlı suçların CMUK. muzun 151.maddesinin 3206 sayılı kanunla değiştirilmeden önceki düzenlemesine göre uygulamaya devam edilmesidir. Kolluk takibi şikayete bağlı suçların Savcılık Makamına yapılması yolundaki geleneğini sürdürmektedir. Sulhuk işlerde Belediye Sağlık İşleri Müdürlüğünün, Asliyelik işlerde Maliye ve Gümrük Bakanlığının ilk defa suçu öğrenen makam olmasının getirirken resen öğrenmeleridir. Gıda Maddeleri Tüzüğüne muhalefet suçları, Belediye Sağlık İşlerinin denetim görevlerini yerine getirdikleri sırada öğrenilir. 1918 Sayılı Kanunun muhalefet suçlarının (Kaçakçılık suçlarının) takibinde ve önlenilmesinde görevli özel kolluk, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na bağlı bir kolluktur. Bu kolluk görevlileri de suçu resen öğrenen makam olmaktadır.

B-ARAŞTIRMA İŞLEMLERİNİN VE SORUŞTURMALARIN YAPILMASI

Önsoruşturmanın önemli görevlerinden biri araştırma görevidir. Soruşturmayı en iyi şekilde hazırlama, bir başka deyişle onun daha iyi, daha çabuk, daha teminatlı yapılmasını sağlamak amacına yönelen önsoruşturmada suçlunun öğrenilmesi ve delillerin elde edilmesi için araştırma yapılması gerekmektedir. Araştırma işlemlerinin yapılması kolluk görevidir. Suç kolluğunun araştırma görevi, ilerde delil olabilecek şeylerin ve delil kaynaklarının araştırılmasıdır. Bu da ipuçlarını aramak, onlar vasıtasıyla suç işlediğinden hakikaten şüphelenilecek kişiyi bulmak demektir. Bu nedenle özellikle kolluk işidir. (dedektiflik işidir.)

Kanunumuzun kabul ettiği sistem ise önsoruşturmadaki araştırma işlemlerinin savcı tarafından bizzat yapılmasıdır(CMUK.m.154).

a) Araştırmayı Yapan Bizzat Kolluktur:

Araştırma raporuna göre kolluk, araştırma ve soruşturmaları yapan makam olmuştur. Savcılık, kolluğun araştırmaları bitirdikten sonra fezlekeye bağlayarak soruşturma evrakı kendisine tevdi edildiğinde suçun işlendiği ilk defa öğrenmektedir. Araştırma işlemleri kolluğun bilgi, tecrübesi ve gayretine göre bir başka deyişle kolluğun inisiyatifine göre yapılmaktadır. Araştırma işlemleri savcı tarafından yürütülmemekte ve yönlendirilmemektedir.

b) Kolluğun Yaptığı Araştırma İşlemleri Çoğunlukla: İfade Alma, Üst Araması, Yakalama, El Koyma, Olay Yerinde İnceleme Yapma, Belli Suçlarda Laboratuvar İncelemesidir :

Kolluğun olay yeri incelemeleri uygulamada " OLAY YERİ GÖRGÜ TESBİT TUTANAĞI" adı verilen tutanağa esas olmak üzere görevli kolluk memurlarınca yapılmaktadır. Bu inceleme genelde bilimsel yöntemler esas alınmak suretiyle yapılmamakta, teknik bulgular elde edilmemekte, sadece görmeye dayalı tesbitlerin yapılmasıyla eleman yetersizliği çağdaş teknolojinin hizmete sunduğu araç ve gereçten yeterince yararlanılmamasıdır.

c) Araştırma İşlemlerinden En Önemli Olan Failin Tesbiti İşlemi Olayların Büyük Çoğunluğunda Gerçekleştirilmiş Olmasıdır:

Ceza Muhakemesinin yapılması ve tanıma hizmet amacının elde edilmesi yönünden önemli olan şüphelinin bilinmesine yönelik işlemlerin kolluk tarafından büyük çoğunlukla (% 92) yerine getirildiği tesbit edilmiştir.

d) Kimlik Tesbiti Evrak Üzerinde Yapılmaktadır :

Şüphelinin kimliğinin evrak üzerinden yapıldığı tesbit edilmiştir. Şüphelinin vücudunun muayenesi, kan alınması, fotoğrafının alınması, parmak izinin alınması gibi işlemlerin yasal olarak düzenlenmemiş olması sebebiyle bu ek araştırma işlemleri yapılmamaktadır.

e) Kolluk Çoğunlukla Şüphelinin İfadesini Almakta İfade İşleminin Süresi İfade Tutanağına Kaydedilmemektedir:

Kolluğun yaptığı araştırma işlemlerinde en fazla ifade alma yoluna başvurusunu; olayın aydınlatılması için gerekli bilgiyi edinmeyi sağlamada pratik bir yöntem olarak görmesi ve bu bilgilerin ışığı altında ipuçlarına ulaşmayı hedef edinmesine bağlamaktayız. Şüphelinin tesbitiyle birlikte, ifadesinin alınması birbirini izleyen işlemler olarak görülmektedir. İfade almanın başlangıcı ve sona ermesine ilişkin sürelerin tutanakla belirtilmesine ilişkin yasal bir düzenleme bulunmadığı için ifade süresi tesbit edilememektedir.

f) Kolluk Tarafından İfadesi Alınan Sanık Veya Şüpheli Suçunu İkrar Etmektedir :

Kolluk makamları olaya en sıcak ve yakın makamlardır. Suçüstü yakalanan şüphelilerin ikrarda bulunmaları, kendisini yakalayanların çoğunlukla ifade alma işlemleri sırasında hazır bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Memurun hazır bulunması ikrar etmeyi engelleyici bir nedendir. Diğer taraftan ifade almanın sıcak bilgilerle ve ifade alma tekniğini iyi bilen uzman bir görevli tarafından yapıldığında ikrara etkili olduğunu düşünmekteyiz.

g) Kolluk Tanığın İfadesini Çoğunlukla Almamaktadır :

Kolluğun şüphelinin ifadesinin ikrara dayalı olması halinde araştırmayı tamamladığı kanaatine varmaktadır. Bu kanaati ilerde tanık olabilecek kişilerin gerek tesbitinin yapılmaması, gerekse ifadesinin alınmaması sonucu doğrulamaktadır. Diğer taraftan tanığın ifadesinin alınmamasına ilişkin norm noksanlığının da etkili olduğunu düşünmekteyiz.

h) Olay Yeri İncelemeleri Seyrek Olarak Yapılmaktadır :

Kolluk olay yeri incelemelerini genelde ağır ve önemli suçlarda yapmaktadır. Türk hukukunda suç araştırmalarının nasıl yapılacağına ilişkin genel bir düzenleme bulunmamakla beraber polis ve Jandarmanın adli soruştırma usullerini düzenleyen yönetmelikler mevcuttur. Bu yönetmeliklerde CMUK.muzda düzenlenmemiş olan olay yeri görgü tutanağına ilişkin düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu düzenlemelerin öngördüğü şekilde olay yeri incelemelerinin yapılması uygulamada maddeten mümkün değildir. Kolluğun özel suretle yetiştirilmiş teknik eleman yetersizliği, özel ve teknik araç donanımından yoksun oluşu, teknik bulgu elde etmesini engellemekte bu faaiyete ağırlık verilmesini etkilemektedir. Savcılığın bizzat araştırma işlemlerinin kapsamını tayin etmemesi, bir başka değişle araştırma işlemlerini fiilen yütürmemesi bu tür incelemelerin yapılmamasında etkilidir.

1) Kolluk Kanunda Düzenlenmemiş Muayene İşlemlerine Çoğunlukla Başvurmaktadır :

CMUK.nun 66/1 maddesinde ancak hakime tanınmiş olan yetkinin kolluk tarafından fiilen kullandığı yine aynı maddenin sınırlı sayılı olarak tesbit ettiği muayene türleri ve muayenesi yapılacak kişilere rağmen kolluğun kanunda düzenlenmemiş muayene işlemlerine başvurduğu görölmektedir. Bunun sebebi kolluğun bu muayene sonucunda düzenlenen raporların olaya ilişkin maddi delilleri oluşturacağını kabul etmesidir.

Kolluğun yasal boşluk olan bu alanda iyi niyetle ve olayın aydınlatılmasında yararlı olacağı düşüncesiyle hareket ettiğini düşünmekteyiz.

i) Kolluk Tarafından Delillerin Eksiksiz Toplanması İçin Daha Fazla Araştırma Yapılmamaktadır :

Önsoruşturmanın bizzat kolluk tarafından yapılması realitesi delillerin önemi konusunda da kolluğun insiyatif kullanması sonucunu doğurmuştur. Uygulamada suç kolluğunun bu konumu soruşturmanın kralı olması sonucunda da doğurmuştur. Savcı; oturan ve kolluğun yaptığı araştırmayı hukuksal bir sonuca bağlayan bir adam olmuştur. Özellikle kanunumuzun kolluğu acele işlerde araştırmalarla yetkili kılması, hafif ve orta ağırlıklı suçlarda araştırma ve soruştırma işlemlerinin kolluk önünde başlayıp bitmesi sonucunu doğurmuştur. Diğer tarftan önsoruşturmada " araştırma görevinin" bir başka değişle yapılacak araştırmaların cinsi ve nasıl yapılacağını yeterince düzenlenmemiş olmasına ilişkin yasal boşluklar bu araştırmaların yapılmamasında etkilidir. Belirttiimiz bu nedenlerle kolluk çoğunlukla o an için acele yapılması gereken işlemlere ağırlık vermekte, delillerin önemli bir kısmı toplanmamaktadır. Ayrıca suçun araştırmasıyla görevlendirilen kolluk memurlarının araştırmayı sonuçlandırıcaya kadar görevlilerini sürdürmemelerinin için başka bir ekip yada memurlar tarafından sonuçlandırılmasının bu konuda etkili olduğunu düşünmekteyiz.

j) İlerde Tanık Olarak Dinlenebilecekler Yeterince Tesbit Edilmemektedir :

Tanıklık, yapılması gereken toplumsal bir görevdir. Ancak uygulamada tanıklık kurumunun angarya haline getirilmesi sonucunda kimse tanıklık yapmak istememektedir. Tanık saatlerce duruşma için beklemekte, ödenek yoksunluğu nedeniyle tazminata hükmolünmemakta, olursa bile çoğu zaman ödenmemekte, çağırılan tanık dinlendikten sonra defalarca tekrar çağrılmaktadır. Bu tür uygulamalar "işin yoksa şahit yazıl"

özdeyişinin doğmasına yol açarak, kamuoyunda tanıklık yapılmaması konusunda bir anlayış yerleşmesine neden olmuştur. Diğer taraftan tanıklık yapan kişilerin saldırıya uğraması da tanıklık yapılmasını engelleyen önemli bir nedendir. Belirttiğimiz bu nedenlerle kolluk tanık bulmakta zorluk çekmektedir. Bunun sonucunda kolluk yeterli gayret sarfetmemektedir.

k) Sanığın Ele Geçirilmesi Yada Yakalanması İçin Daha Fazla Araştırma Yapılmamaktadır :

Sanığın yakalanması için kolluğun daha fazla araştırma yapamamasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Araştırmanın yürütüldüğü Ankara ve İstanbul illerimizin şehirleşme sürecinin en hızlı işleği yerler olarak nazara alındığında kolluk hizmetlerinin istenilen düzeyde gerçekleşmesi bu yerlerdeki kolluğun kuruluş, persone, araç bakımından ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde donatılmasıyla olduğu orantılıdır. Bu nedenle şehirleşmeye bağlı olarak suçluluğun şekil değiştirilmesi, artması kolluğun elindeki yetersiz mevcut imkanlarla suçlulukla mücadele etmesi, kolluğun etkinliğini azaltmaktadır. Kolluk nüfus ve yerleşim alanlarındaki şehirleşme hareketlerinin sonuçlandığı gelişime paralel olarak suçlulukla mücadelede daha etkin olacak bir şekilde yeniden teşkilatlanma, mücadelede daha etkin olacak bir şekilde yeniden teşkilatlanma personel ve günün teknik gelişmesine uygun bir biçimde araç ve gereçle donatılmalıdır. Elimizde istatiki bilgiler olmamakla birlikte yetkililerin açıklamalarından bu hususların yetersizliği anlaşılmaktadır. Bu belirttiğimiz nedenler sanıkların yakalanmasında gerekli araştırmaların yapılmasını engelleyici öneme sahiptirler. Bunun dışında önemli gördüğümüz bir başka neden de, kolluğun ön soruşturmada yaptığı araştırmaların sonucu ümit ettiği gibi bulamamasıdır. Kollukta, "Biz yakalıyoruz, Adliye serbest bırakıyor" anlayışı ve inancının yerleşmesi bu tür araştırmalar üzerinde etkilidir. Sanığın yakalanması gayretlerini azaltmaktadır.

D) Hakim Tarafından Yapılan İşlemler Azdır :

Araştırma raporuna göre tutuklama dışında hakim tarafından yapılan soruşturma işlemlerinin bulunmadığı tesbit edilmiştir. Bunun en önemli sebebi 1985 yılında ÇMUK.muzda yapılan değişiklikle ilk soruşturmanın kaldırılmış olmasıdır. İlk soruşturmanın kaldırılmasına bağlı olarak savcının yetkilerinin genişlemesine ve hakim teminatından uzaklaşılmasına dayalı bir önsoruşturma anlayışı doğmuştur. Bu şekilde yapısal bir değişikliğe uğrayan önsoruşturma anlayışı içinde savcılarının yetkilerini iş yükü nedeniyle kolluğa devretme geleneği yerleşmiş, çabukluk uğruna sanığa öngürülen teminatın vazgeçme anlayışı egemen olmuş, sonuçta hakim'in yapacağı işlemleri daraltan hatta tamamen hakimi devre dışı bırakan bir soruşturma sistemi doğmuş ve yerleşmiştir.

C- CEZA ADALET SİSTEMİNE GİREN SUÇLAR, SUÇ FAİLİ VE SUÇ MAĞDURUNA İLİŞKİN SONUÇLAR

a) Ceza Adalet Sistemine Giren Suçlar :

Ceza adalet sistemine giren suçların daha çok 765 sayılı Türk Ceza kanununun dışında özel ceza kanunlarında yer alan suçlar olduğu, bunlardan da kaçakçılık suçları ve 3167 sayılı Çek Kanunu ile ilgili suçların uygulama yoğunluğu gösteren suçlar olduğu tesbit edilmiştir. Türk toplumunun hızlı bir sosyo-ekonomik ve kültürel bir değişim içinde bulunmasına bağlı olarak özellikle ekonomik sistem değişikliği sürecine girmesi nedeniyle bu tür suçların yoğunluk kazandığını düşünmekteyiz. Adalet istatistiklerinin verilerine göre Türk Ceza Adalet Sistemine giren suçlar yoğunluk türlerine göre şu suçlardan

oluşmaktadır. : Müessir Fiil Suçları, Mal Aleyhine İşlenen Suçlar (Özellikle hırsızlık suçları), Trafik Suçları, Kaçakçılık suçları, 3167 sayılı Çek Kanunu ile ilgili suçlardır.

b) Suç Failine İlişkin Sonuçlar :

Suç faillerinin daha çok genç ve yetişkinler olduğu erkek suç failinin baskın olduğu, faillerin çoğunun evli olduğu, faillerin suçtan önce alkol veya uyuşturucu madde kullanma oranlarının az olduğu ağırsuçları işleyen faillerin tekrar suç işledikleri suçların daha çok iştirak halinde işlendiği tesbit edilmiş, ancak faillerin öğrenim durumları mesleği işsizliği gelir durumu gibi önemli olan bigilerin araştırma ve soruşturmalarda tesbit edilmediği saptanmıştır.

Türk toplumunda genel suçluluk içinde genç ve yetişkinlerin ve özellikle erkek faillerin yer almasının sebebi, sosyal hayatta erkeğin kadına oranla daha etkin rol almasına bağlanabilir. Türk infaz sisteminin özellikle infaz sonrası çağdaş patronaj anlayışına dayalı kurum ve kuruluşlardan yoksun bulunması infaz kurumlarının iyileştirme esaslarına dayalı olarak kurumlaşamamaları vb. sebebiyle tahliye olan mahkumların tekrar suç işlemelerini hazırlayıcı bir sistem görünümünde olduğunu düşünmekteyiz.

Suçların özellikle maddi iştirak halinde işlenmesi suç türlerinin teşkilatlanmaya dayalı bir şekil aldığı göstermeye başlamıştır. Organize suçların toplumda işlenmeye başladığı bilinmektedir. Bu tür suç işleme halinin toplumumuzdaki gelişmelerin bir ürünü olduğunu ve özellikle gurup dayanışmasının suçtan elde edilecek yarara ve amaca oranla paylaşımın egemen olması anlayışının failerde yerleşmiş olduğunu düşünmekteyiz.

c) Suç Mağduruna İlişkin Sonuçlar :

Mağdurların da suç faileri gibi genç ve yetişkin gurubuna dahil olduğu mağdurların çoğunluğunun erkeklerin oluşturduğu mağdur ile fail arasında önceden kurulmuş bir ilişkinin var olduğu tüzel kişilerin gerçek kişilere oranla daha az suç mağduru olduğu ancak artan bir oranda suça hedef oldukları tesbit edirmiştir.

Kadınlara oranla erkeklerin daha fazla suç mağduru olmalarına erkeğin sosyal hayatta kadına oranla etkin olmasına ve hayata karışmasına bağlamaktayız. Tüzel kişilerinde toplumumuzun içinde bulunduğu değişim süreci içinde işgal alanlarına göre gösterdiği etkinliklere bağlı olarak çeşitli suçlara hedef olmaktadır. Özellikle bu kuruluşların malları aleyhine işlenen suçlar yoğunluk kazanmaktadır. Tüzel kişilerin kendilerini koruyucu özel teşkilatlara sahip olmamaları, merkez ve şubeler arasında sürekli iletişim olmaması vb. sebeplerle suça hedef olduklarını düşünmekteyiz.(Soygun, kundaklama, hırsızlık, dolandırıcılık, suçlarına hedef oldukları gözetildiğinde yeterince koruyucu bir özel teşkilatlanmama durumları olduğunu kabul etmek gerekir).

D) KOLLUĞUN OLAYLARI AYDINLATMA ORANINA İLİŞKİN SONUÇ :

Kolluğun olay aydınlatma oranına yüksek olduğu sadece olayların % 2'sinin aydınlatmadığı tesbit edilmiştir. Araştırma verilerinde her ne kadar kolluğun olayı aydınlatma oranı ile savcılık makamına dava açma oranı arasında bir ilişki kurulmasını sağlayacak veri bulunmasa da savcılık makamının uygulamada daha fazla bir araştırma yapma gayreti içinde bulunmaması ve kolluğun kendisine sunduğu araştırmalarla yetinmesi sebebiyle kolluğun kaptığı araştırmalar savcılık makamının sonuç çıkarmasında doğrudan doğruya etkilidir.

E-ÖNSORUŞTURMADA BAŞVURULAN KORUMA TEDBİRLERİ VE KANÜN YOLLARINA İLİŞKİN SONUÇLAR :

Koruma tedbirlerinin uygulamasında en elverişli olan safha önsoruşturma safhasıdır. Koruma tedbirleri özellikle delillerin ele geçirilmesi ve korunması için ve hükmün infaz edilebilirliğinin sağlanması için başvuru alan tedbirlerdir.

a) Tutuklama Koruma Tedbirine Daha Çok Ağır Ceza Mahkemesinin Görev Alanına Giren Suçlarda Başvurulmaktadır-Tutuklama Sebebi olarak suçun Niteliği Esas Alınmaktadır :

Tutuklama koruma tedbiri uygulamasında tutuklamanın mecburiliğinin ve ceza gayesiyle kullanıldığına ilişkin uygulama örnekleri artık bulunmamaktadır. Ancak tutuklama koruma tedbirine başvurmada orantılık ilkesinin gözönünde bulundurulmadığı görülmektedir. CMUK.muzda yapılan son değişiklikleri sanık hakları açısından önemli bulmakla birlikte orantılılık ilkesi bakımından öngörüldüğü düzenlemenin eksik bulunduğunu düşünmekteyiz. Tutuklama koruma tedbiri yerine başvurulacak koruma tedbirleri tayin edilmemiştir. Teminatla salıverme kararlarının yoğunlukla verildiği tesbit edilmiştir.

b) Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirlerinin Uygulanmasında Sanıklar Doktor Muayenelerinden Geçirilmemektedir :

Yakalama ve onun devamı niteliğinde olan gözaltına alma tedbirlerinin uygulaması sırasında kolluğun çoğunlukla sanıkların doktor muayenelerini yaptırmadığı tesbit edilmiştir. Bu konuda yasal bir düzenleme bulunmamakla birlikte son yıllarda kolluğun bu muayeneleri yaptırdığı görülmektedir. Gözaltına alınan sanığa uygulanacak rejime ilişkin düzenlemeler bulunmadığı için kolluk amiri ve memurunun insiyatifine bırakılmış bir uygulama egemen olmaktadır. Gözaltına alınan sanığın tabi tutulacağı rejimin esaslarının kanunla açıkça düzenlenmesi gereklidir. Bu boşluk nedeniyle sanıkların kolluğun kendilerine kötü muamelede bulduklarına ilişkin iddiaları yoğun olarak artmaktadır. Münferit bazı olaylar esas alınarak bu iddialar tüm kolluğu hedef olmak suretiyle yaygınlaştırılmaktadır. Bu tutum kolluğu zayıflatarak onun sistem içindeki etkinliğini azaltmaya kararlı ve sistemli bir propogandanın suçlu guruplarının genel kabul görmesinin bir sonucudur.

c) Kolluğun Kendiliğinden Zapt İşlemi Yapmasında Artış Bulunmaktadır :

Kolluğun hakim kararı veya savcı emri olmaksızın kendiliğinden zapt işlemi yaptığı edilmiştir. CMUK.muzun 90.maddesindeki düzenlemenin istisnai olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kolluğun savcının yardımcısı sıfatıyla zapt işlemi yapabileceğine ilişkin öngördüğü yetkiyi her olayda kendine verilmiş bir yetki olarak kabul etmesine dayalı bir anlayış içinde olması bu işlemlerin artmasını doğurmaktadır. Diğer taraftan elkoyma delil elde etme amacıyla yapıldığından delilin kaybolması tehlikesinin ciddiliği karşısında kolluk kendiliğinden bu işlemleri yapmaktadır.

Uygulamada kanunumuzun düzenlemesine rağmen kolluk elkoyma işlemini hakime tasdik ettirmeden suç eşyasını adli emanete teslim etmektedir. Savcılık makamı elkoyma işleminin hukuka uygun olarak gerçekleştirildiğine ilişkin hukuksal bir denetim

yapamamaktadır. Kolluk elkoyma işlemini yaptığı sırada elkoyma eşya ile ilgili olanlara bu işleme karşı başvuracağı kanun yollarını ve haklarını öğretmemektedir.

d) Kolluk Çoğunlukla Hakim veya Savcı Emri Olmaksızın Arama Yapmaktadır :

Kolluk CMUK'nun 97. maddesindeki düzenlemeye göre gecikmede tehlike hallerinde bu yetkisini kullanabileceksede bu düzenlemeyi her hal ve şart altında kendisine yetki verdiği yolundaki değerlendirme yaparak bu işlemleri yapmaktadır. Üst araması daha çok yapılmaktadır. Ancak bayanların üst aramasının yapılmasına ilişkin yasal boşluklar bulunmaktadır.

e) Koruma Tedbirlerine Karşı İtiraz Kanun Yoluna Seyrek Olarak Başvurulmaktadır :

Uygulamada koruma tedbirlerine ilişkin kararlar gerekçesiz olarak verilmekte ve ilgililere hakları öğretilmediğinden kanun yollarına başvurma oranı düşük bulunmaktadır. Bu kararlarında hukuksal denetimden yoksun buldukları görülmektedir. İtiraz mercilerince çoğunlukla itirazlar kabul edilmemekte ve bu mercilerin kararlarına karşı yazılı emir yoluna başvurulmamaktadır.

f) Postada Zapt İşlemine Başvurulmamaktadır :

Suçları ortaya çıkarmak ve şüphe altında bulunan kimsenin yakalanması ortaya çıkarılması şüphe altında bulunan ilgili olan kişilerin tespiti ve delillerin meydana çıkarılması amacına ulaşmak için önemli tutucu nitelikte bir koruma tedbiri olan postada zapt işlemine başvurulmamasının nedenini kolluğun isteksizliğine bağlamaktayız. Kanunda kaynaklanan engelleyici düzenlemeler bulunmamaktadır. Suçlulukla mücadelede sanıkların kullandığı metotlara karşı metod geliştirmek ve bunları uygulamak zorunlu olmuştur. Özellikle organize suçların işlenmesinde sanıkları haberleşme alanındaki enson teknolojik gelişmelerden yararlandıkları görülmektedir. Kanunumuzun özellikle haberleşmenin denetlenmesi bakımından hiçbir düzenleme öngörmemesi bu alanda önemli bir eksiklikler. Avrupa ülkelerinde ve ABD'de son yıllarda haberleşmenin denetlenmesi koruma tedbiri kanunlara girmiştir. Bu alandaki yasal boşluğun bir an önce düzenlenmesi düşüncesindeyiz.

F- SAVCILIK MAKAMI TARAFINDAN BİZZAT ARAŞTIRMA YAPILAMADIĞI GİBİ SEYREK OLARAK KOLLUGU EK ARAŞTIRMA YAPMAKLA GÖREVLENDİRMEKTEDİR :

Savcılık makamının önsoruşturmada kolluğun yaptığı araştırmaları hukuksal sonuca bağlayan bir makama dönüşmesi onun soruşturma ve araştırma işlemlerini fiilen yapmamasından kaynaklanmaktadır. Realitedeki bu durum savcının bizzat araştırma ve araştırmaların kapsamını tayin etmesini engellemektedir. Savcıların önemli suçlarda araştırmaları bizzat yaptıkları da görülmektedir. Özellikle adam öldürme suçlarında araştırmayı fiilen yürüttükleri kapsamını tayin ettikleri kolluktan ek araştırma yapma talebinde bulunmadığı görülmektedir.

G- SAVCILIK YAZILI BELGELERİN GETİRİLMESİNE İLİŞKİN İŞLEMLERİ ÇOĞUNLUKLA YAPMAKTADIR :

Savcılık daha çok kimlik nüfus ve sabıka kaydı, sürücü belgesi vb.belgelerin getirilmesi işlemlerini çoğunlukla yapmaktadır.

H- ÖNSORUŞTURMA VE SONSORUŞTURMADA ADLİYE DIŞI DEVLET MAKAMLARIYLA ADLİ MERCİLER ARASINDA İŞBİRLİĞİ İSETENİLEN DÜZEYDE DEĞİLDİR :

Ceza adaletinin etkinliği için sistem girdisinde ilgili birimler arasında işbirliğinin sürekli sağlanması gereklidir. Özellikle bu birimlerin sisteme katılmalarını sağlamada ve sorumluluğu paylaşmada ve faaliyetlerin değerlendirilmesinde koordinasyonun sağlanması gereklidir. İşbirliği için; sistem gidisindeki tüm kuruluşların aynı amaca yönelmeleri yani suçlunun derhal yakalanması, noksansız bir önsoruşturmanın başarılı bir ithamı ceza yargılamasının süratle sonuçlandırılması, cezanın infazı sırasında mahkumun yeniden topluma kazandırılması amacı müşterek bir amaç olmalı amaçlar arasında bir çatışma olmamalıdır. Bilgi akışının hızlandırılması amacına yönelik bilgilerin ortak kullanılması ve paylaşılması gereklidir. İşlemlerde akılcılık ve hızlık esas olmalıdır. Kurumların yürüttükleri faaliyetlerin değerlendirilmesinde ortak kriterlerin benimsenmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Uygulamak istenilen düzeyde organizasyon ve koordinasyon sağlanmamaktadır.

I) ÖNSORUŞTURMADA SAVCILIK MAKAMINCA GÖREV VE YETKİ BAKIMINDAN YETERLİ İNCELEME YAPILMAMAKTADIR :

Savcılık makamınca önsoruşturmada madde ve yer itibariyle yetki bakımından yeterli inceleme yapılmadığından uygulamada uyumsuzlukların çıkması neden olmaktadır. Yer bakımından yetkili mahkemenin iyi tesbit edilmesi ceza muhakemesinde önemlidir. Yargılamanın suçun işlendiği yer mahkemesinde görülmesinin yararları çoktur. Delillerin toplanması, kolay ve hızlı bir biçimde olabilecektir. Soruşturmanın gerektirdiği işlemler yerinde yapılabilecek(Keşif tanık dinleme vb.işlemler) tir. Yetki uyumsuzluğu meselesinin duruşmadan önce halledilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

1-SONSORUŞTURMAYA İLİŞKİN SONUÇLAR :

a) Önsoruşturmadan Sonsoruşturmaya Geçiş Savcının Kamu Davası Açması ile Olmaktadır :

Türk ceza Muhakemesi hukukunda ilk soruşturmanın kaldırılmasından sonra işin sonsoruşturmaya geçmesi bakımından hakim güvencesi tamamen kalkmıştır. Ateni duruşmaların olumsuz etkilerinden sanığın kurtulması ceza davasının mahkeme önüne gelmesi için yeterli kuvvete şüphenin mevcut bulunmasını kontrol etmesi bakından gerekli olduğu inandığımız sonsoruşturmanın hakim kararıyla açılmasının tekrar hukukumuzda düzenlenmesi gerekir.

b) Mahkemelerde Duruşma Hazırlığı Devresi Duruşmanın Kesintisiz Akışını Sağlamaya Yönelik İşlemler Açısından Verimli Bir Şekilde Değerlendirilmemektedir :

Duruşma hazırlığı devresinin amacı, duruşmanın kesintisiz bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Uygulamada bu devre verimli bir şekilde değerlendirilmediğinden duruşmalar uzamaktadır. Duruşmanın kesintisiz akışını sağlayacak işlemler yapılmamakta, özellikle deliller toplanmamaktadır. Bunun önemli bir sebebi uygulamada yerleşmiş olan "Delil toplama işini duruşmada yaparım" anlayışıdır. İş yükünün yoğunluğu nedeniyle dosyalar incelenemediğinden bu devrede delil toplanmamaktadır. Duruşmanın akışı içinde tarafların istemlerine göre bir duruşmanın gelişmesi doğmakta ve delil toplama işi duruşmalarda yapılmaktadır. Önsoruşturmanın iye yapılmamasına duruşma hazırlığının iyi yapılmaması da eklendiğinde son soruşturma uzamaktadır.

Araştırma verilerine göre davaların uzun sürmediği genel değerlendirmede yaklaşık bir sene içinde bir davanın sonuçlandığı tesbit edilmiştir.

Duruşma hazırlığı devresinde yargılamanın hızlandırılması amacına yönelik olarak düşme sebepleri varsa davanın düşmesine, durma sebepleri varsa durmasına red sebepleri varsa davanın reddine görevsizlik veya yetkisizlik derhal beraat kararı verilecek hallerde beraat kararı verilmesinin kanunumuzda düzenlenmesi gerekir.

Diğer taraftan tanıkların adreslerinin özenli bir şekilde tesbitine düzenlemelerin öngörülmesi gereklidir.

Kanaatimizce önsoruşturması iyi hazırlanmış dosyaları duruşma hazırlığı devresi iyi yapıldığı takdirde duruşmanın bir celsede sonuçlanabileceğine inanıyoruz. Ancak uygulayıcıların ve davanın süjelerinin varolan ahşkanlıklarını devam ettirdikleri sürece bunun gerçekleşeceğine inanmıyoruz.

c) Duruşmaların Büyük Çoğunluğu Ara Vermeden Tek Celsede Bitmektedir :

Araştırma verilerine göre mahkeme ayrımı yapılmaksızın yapılan değerlendirmede duruşmaların büyük çoğunluğunun ara vermeden tek celsede bittiği anlaşılmaktadır. Araştırma verilerinde tek celsede biten duruşma sonunda verilen karar türleri hakkında açıklama bulunmamakta birlikte görevsizlik yetkisizlik durma, düşme ve beraat kararı verilebilen dava dosyalarının değerlendirme içinde olmasını bu sonucun doğmasında etkili olduğunu düşünmekteyiz. Uygulamada duruşmanın tek celsede bitirilmesinin imkansız olduğunu düşünmekteyiz. Uygulamada duruşmaya ara verme nedenlerinin türleri gözönüne alındığında özellikle duruşmaya tarafların ve diğer süjelerin gelmemesinin en fazla ara verme nedenini oluşturduğu görülmektedir. Uygulamada aynı Adalet Sarayı içinde bir dosyanın incelemek üzere istenmesine rağmen duruşma gününde hazır edilmediği Adli emanetten incelenmek üzere istenilen suç eşyası getirilmediği sürece duruşmanın ara vermeden tek celsede bitmesi mümkün olmayacaktır.

d) Duruşmaya Ara Verme Nedenlerinin Çoğunluğunu Yazılı Belgelerin Hazır Olmaması ve Tanıkların Gelmemesi Oluşturmaktadır :

CMUK.muzun öngördüğü sistem duruşmanın ara verilmeksizin sürmesi ve bir celsede tamamlanmasıdır. (m.219). Araştırma verilerine göre de uygulamada duruşmaya ara vermeme ilkesinin hiç uygulanmadığı bir kez daha ortaya konulmuştur. Uygulamada duruşmaya ara verme nedenleri yoğunluklarına göre şunlardır : Tarafların(süjelerin) gelmemesi, diğer mahkemelerden istinabe cevaplarının gelmemesi nüfus kaydı sabıka

kaydı ve diğer yazı cevaplarının gelmemesi bilirkişi raporlarının gelmemesi keşif yapılmaması tebligat yapılmaması diğer davaların sonucunun beklenmesi dosyanın incelenmeye alınması taraf değişikliği sanığın bulunamaması ve diğer nedenlerdir.

Duruşmaya ara verme nedenlerini enaza indirmek için alınması gerekli gördüğümüz tedbirler şunlardır : Önsoruşturmayı en iyi şekilde ve noksansız olarak yapmak duruşma hazırlığı devresini duruşmanın kesintisiz akışını sağlamak amacıyla gerekli işlemlerin yapılması suretiyle verimli bir şekilde değerlendirmek tanıkların ve sanıkların özellikle önsoruşturmada daimi ve geçici adreslerini özenle ve ayrıntılı olarak tesbit etmek kanunda yapılacak bir düzenlemeyle adres değişikliği halinde adres değişikliğini bildirmenin mecburi tutulmasını sağlamak Ağır Ceza Muhakemelerinin bunun içinde sanık ve tanıkların duruşmaya mutlaka gelmelerini sağlamak Mahkemelere yazışmalarını doğrudan kendilerinin yapmasını ve tebligatlarını da kendilerinin çıkarması imkanını sağlamak tebliğat işlerinin daha fazla hızlı yapılmasını sağlayıcı tedbirleri almak Duruşmaya gelmeyen tanık ve bilirkişiye hakkında kanuni müeyyidelerin uygulanmaması anlayışından vazgeçmek resmi kurumlar dahil olmak üzere yazılı delil belgelerinin gönderilmesine ilişkin yazışmalara cevap verilmemesi halinde kanuni müeyyidelerin uygulanmasını sağlamak Bilirkişilik kurumuyla ilgili kanuni düzenlemeleri yeniden günün koşullarına ve ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmelidir. Özellikle önsoruşturmada yapılan bilirkişi incelemelerinin sonsoruşturmada tekrarını önleyici tedbir olarak savcının bilirkişi tayini hakimden istemisi kabul edilmelidir.

e) Dosyanın Bilirkişiye Gönderilmesi Davayı Uzatan Sebeplerden Biridir :

CMUK.muzun 66/1 maddesindeki düzenlemesine rağmen uygulamada hakimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi mümkün olan konularda dahi bilirkişiye başvurulması artan bir anlayışı doğurmuş "Bilirkişi Adaleti" deyiminin yerleşmesini sonuçlamıştır. Uygulamada mahkemeler bilirkişi incelemesine karar verdiklerinde incelemenin konusunu tayin etmede ve sorulacak soruları kesin ve açık olarak tesbit etmede özen göstermektedirler. Bu sebeple muhakeme uzayıp gitmektedir. Diğer taraftan bilirkişinin raporunun mahkemeye ibraz etmesine ilişkin süre bakımından kanunumuzda açıklık bulunmasına rağmen uygulamada aylarca rapor vermeyen bilirkişiler bulunmaktadır. Bilirkişi raporları taraflarca kabul edilmediği sürece mahkemeler tarafından yeni bilirkişiler tayin edilmek suretiyle tekrar rapor alınmaktadır. Uygulamada bu yerleşen durum nedeniyle davalar uzamaktadır. Bu nedenlerle bilirkişi kurumuyla ilgili olarak günün koşulları ve ihtiyaçları dikkate alınarak kanunumuzda yeni düzenlemeler öngörülmelidir.

f) Sonsoruşturmada Yargılama makamı-İddia Makamı ve Zabıt Katipleri Sıkça Değişmektedir :

Sonsoruşturmada bağlılık ve kesiksizlik ilkeleri duruşmanın birbiri ile bağlantılı bir bütün oluşturmasını, duruşmadan doğrudan doğruya edinilen kanaate göre hüküm verilmesini sağlar. Bağlılık ve kesiksizlik ilkeleri sonsoruşturmadaki işlemlerin yer, şahıs ve zaman bakımından zorunlu bir bağ oluşturmasını gerekli kıldığından kural olarak işlemleri yapanlar ile karar verecek olan makamların değişmezliği esastır. Uygulamada ve araştırma verilerine göre sonsoruşturmada taraflardan yoğunluk sırasına göre hakim savcı ve zabıt katibi değişmektedir. Bunun öneli bir sebebi iş yükü oranına göre mevcut hakim, savcı ve zabıt katibinin dengeli olarak görevlendirilmemesi ve bu görevlerde açık bulunmasıdır.

g) İtiraz Kanun Yoluna Çoğunlukla Başvurulmamaktadır :

Uygulamada kanun yoluna başvuranın az olduğu görülmektedir. Bunun çeşitli sebepleri bulunmakla beraber en önemlisinin itiraz yoluna başvurulacağı konusunda hak öğretilmesinin yapılmamasıdır. Taraflardan savcılık makamının uygulamada daha çok sanık aleyhine itiraz kanun yoluna başvurduğu sanıkların yeterli hukuk bilgileri olmaması ve müdafî yardımından yararlanmadıkları için itiraz kanun yoluna başvurmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan uygulamada itiraz üzerine itiraz edilen kararın itiraz merci tarafından ortadan kaldırılmasına yönelik karar verilmemesini itiraz kanun yoluna başvurmayı engelleyen bir tutum olarak yerleştirmiştir.

h) Sorsoruşturmada Mahkumiyet Kararı Verme Oranı Düşüktür :

Araştırma verilerine göre davaların % 58'i mahkumiyetle sonuçlanmaktadır. Bu oran mahkemelerin verimliliği ilkesi açısından olumsuz bir sonuçtur. Mahkumiyet kararının az olmasının nedeni önsoruşturmada davaların olgunlaşmadan açılmasıdır. Yukarıdaki değerlendirmelerimizde belirttiğimiz gibi uygulamada savcılık makamı kolluğun yaptığı araştırmalara dayanarak tüm delilleri toplamadan sistematik olarak kamu davası açmaktadır. Savcılık makamı kendi açtığı davada sanığın beraatini talep etmektedir. Bu nedenle yeterli delil olmamasına karşı açılan kamu davaları mahkemeler için yapay bir iş yükü oluşturmakta ve yargılama süreci uzamaktadır.

ı) Hürriyeti Bağlayıcı Ceza Uygulaması Artmaktadır :

Araştırma verilerine göre çağdaş ceza siyasetindeki anlayışa zıt olarak hürriyeti bağlayıcı ceza uygulaması yoğun bir şekilde uygulanmakta para cezası ve hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif tedbirler emniyet tedbirleri tecil uygulaması seyrek olarak uygulanmaktadır. Çağdaş ceza siyaseti anlayışı doğrultusunda cezaların şahsiliği ilkesinin gerçekleştirilmesi ihtiyacının toplumumuzda ve özellikle uygulayıcılarımızda hissedilmemesi olmasının bu konuda etkili olduğunu düşünmekteyiz.

i) Temyiz Kanun Yoluna Başvurma Oranı Düşük Olmasına Karşılık Bozma Kararı Oranı Yüksektir :

Araştırma raporu verilerine göre değerlendirilen dosyaların % 15'i hakkında temyiz yoluna gidilmiştir. Savcının diğer süjelere oranla daha az temyiz yoluna başvurduğu tesbit edilmiştir. Temyiz yoluna başvuru dosyaların Yargıtay denetiminde çoğunluğunun bozma kararıyla sonuçlandırıldığı tesbit edilmiştir. Bu sonuçlar ülkemizde mahkeme kararlarının yeterince denetlenmediğini göstermektedir. Kanun yolu muhakemesi taraflar için bir teminatır. Mahkeme kararlarında eşetlik sağlanması hukukun uygulanmasında birlik sağlanmasında önemli bir yeri olan kanun yolu muhakemesinin geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi gerekir. Yargıtay hukuk denetimi dışında maddi meseleye ilişkin inceleme yapma konusundaki eğilimi ve tutumu giderek yaygınlaşmaktadır. Diğer taraftan mevcut istatistikî bigilere göre Yargıtayın işyükü artmaktadır. Bu sebeplerle istinaf kanun yolunun tekrar sistemimize dahil edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

J- MUHAKEME HUKUKU İŞLEMLERİNİN SÜRESİNE İLİŞKİN SONUÇLAR :

a) Suçun Öğrenilmesi :

Suçların çoğu işlendiği gün öğrenilmektedir. Suçun öğrenilmesi ile ilk işlemin yapıldığı tarih aynı gündür. Bu sonuç; suç haberinin yetkili makamlara derhal bildirmek suretiyle koğuşturmaya biran önce başlanılma isteğinin toplumumuzda yaygınlaştığının olumlu bir işaretidir.

b) Araştırma İşlemlerinin Başlaması ve Tamamlanmasına İlişkin Süre :

Suçun öğrenilmesiyle birlikte araştırma işlemleri başlamakta fezlekenin düzenlenmesiyle sona ermektedir. İlk işlem ile fezlekenin düzenlendiği tarihe kadar geçen süre en çok iki gündür. Bu tesbit edilen sonuç kolluğun suçun öğrenilmesiyle birlikte olayı aydınlatmaya yönelik araştırma işlemlerine suratle başladığını araştırmalarını çok hızlı bir şekilde yürüterek sonuçlandırdığını göstermektedir. Kolluğun araştırmaları ortama değer olarak bir gün gibi kısa bir sürede tamamlamasını araştırmaların ayrıntılı bir şekilde ve noksansız olarak yapılmadığını delillerin toplanmadığının bir göstergesi olarak değerlendirmekteyiz.

c) Koruma Tedbirlerinde Süre :

Araştırma verilerine göre yakalama ve tututlama koruma tedbirlerinde genel olarak normdan sapma tesbit edilememiştir. Yakalananların % 80'i aynı gün hakim önüne çıkarılmıştır. Ancak yakalama tarihinden fezlekenin savcılık kalemine kayıt edildiği tarihe kadar geçen sürelerde normdan sapmaların olduğu tesmit edilmiştir.

d) Fezlekenin Savcılık Kalemine Kayıt Edildiği Tarihten İddianemenin Yazıldığı Tarihe Kadar Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre 443 dosyada 6 gün içinde iddianemenin yazıldığı diğerlerinde bu sürenin 1 ila 21 gün arasında değiştiği tesbit edilmiştir. Bu değerler savcılık makamını kolluğun araştırmalarını hukuksal sonuca bağlayan yerinde oturan adam rolünü üstlendiğini göstermektedir. Nitekim araştırma verilerine göre önsoruşturmanın noksan olarak delillerin tümü toplanmadan sonuçlandırıldığından son soruşturmada savcılık makamının kolluktan ek araştırma yapma talebinde bulunduğu tesbit edilmiştir. Bu sonuç uygulamada önsoruşturmanın kolluk makamı önünde başlayıp sona erdiğini savcılığın araştırma ve soruşturmaları fiilen yönlendiremediğini kolluğun yaptığı araştırmalarla yetinerek sistematik bir biçimde kolluk araştırmalarını iddianamesine dayanarak gösterdiğinin bir göstergesidir.

e) İddianemenin Düzenlendiği Tarihten Mahkeme Kalemine Kayıt Tarihine Kadar Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre ortalama değer 4 gün olarak tesbit edilmiştir. Sistem girdisinde yardımcı personelin işlem akışını hızlandırmada büyük önemi vardır. Savcılık Kalemli personeli ile mahkeme kalemli personeli arasında iddianemenin 4 gün gibi bir süre sonunda bekletilmesini eksi bir değer olarak kabul ediyoruz. Bu tutum personelin gerekli özeni göstermediğini ortaya koymaktadır. Yapılacak iş yoğun emek sarfını gerektiren bir iş değildir.

f) İddianamenin Mahkeme Kalemine Kayıt Edildiği Tarihten İlk Celsenin Yapıldığı Tarihi Kadar Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre 857 dosyada en az 10 gün ile 80 gün arasında değişen süreler saptanmış ortalama değer olarak 40 gün tesbit edilmiştir. Duruşma hazırlığı devresinin duruşmanın kesiksiz akışını sağlamaya yönelik işlemlerin tamamlanması açısından değerlendirildiğini kabul etmiyoruz. Sürenin tutuklu işler bakımından sınırlandırılması gerektiğine inanıyoruz. Bu sonuç duruşma hazırlığı devresinde dosyanın inceleme süresinin uzadığını hızlı bir incelemenin yapılmadığını göstermektedir.

g) Duruşmanın İlk Celse Tarihi İle Son Celse Tarihi Arasında Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre bu konuda ortalama değer 120 gün olarak tesbit edilmiştir. Yine araştırma verilerine göre bu süre ağır cezalı suçlarda ortalama değer olarak 110 gün, Asliye Cezalı suçlarda ortalama değer olarak 130 gün, Sulh cezalı suçlarda 100 gün, Çocuk Mahkemelerinde de ortalama değer olarak 100 gün tesbit edilmiştir. Bu değerler Avrupa ülkelerindeki değerlere oranla yargılamanın ülkemizde hızlı yapıldığını göstermektedir. Makul sürenin ihlaline yönelik değerlerin saptanamamış olmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmekteyiz.

h) Duruşmanın Son Celse Tarihi İle Esas Mahkemesinin Hükümü Verildiği Tarih Arasında Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre 693 dosyadan 659 dosyada duruşmanın yapıldığı son celsede esas mahkemesinin hükmünü aynı gün verdiği belirlenmiştir. Esas mahkemelerinin duruşmanın son acelsesinde esas hakkında hükmünü vermelerini olumlu bir gelişme olarak değerlendirmekteyiz.

ı- Hüküm Tarihi İle Temyiz Davasının Açıldığı Tarih Arasında Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre ortalama değer olarak 6 gün tesbit edilmiştir. Bu sonucu davanın taraflarında kanun yoluna başvurma ihtiyacının artık yerleşmiş olduğu yargıtay denetiminin mutlaka yapılması gerekli olduğuna ilişkin bir inanın ifadesi olarak değerlendiriyoruz.

i) Temyiz Davasının Açıldığı Tarih İle Yargıtayın Verdiği Karar Tarihi Arasında Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre bu konuda ortalama değer olarak 180 gün tesbit edilmiştir. Mahkeme ayrımına göre yapılan değerlendirmelerin verilerine göre; Ağır Ceza Mahkemelerinin görevine göre suçlarda 130 gün, Asliyelik suçlarda 290 gün, Sulhlik suçlarda 210 gün ve Çocuk Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda ise 60 gün içinde Yargıtay karar verdiği saptanmıştır.

Yargıtayın çalışma hızının değerlendirilmesi bakımından tesbit edilen bu değerleri hukuksal denetim yapmakla görevli Yargıtayın olay mahkemelerine oranla daha yavaş çalışmasının göstergesi olarak kabul etmekteyiz. Araştırma verilerine göre; olay mahkemeleri ortalama değer olarak 120 günde davayı sonuçlandırdıkları halde Yargıtay 180 günde denetim muhakemesini yapmaktadır. Bu sonucu yargıtayın denetimi maddi meseleye yönelik olarak yürüttüğüne ilişkin bir tutum içinde olduğunu ve yargıtayın iş yükünü yoğun olmasına bağlamaktayız.

j) Temyiz Davasının Açıldığı Tarih İle Hükümün Kesinleştiği Tarih Arasında Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre ortalama süre 220 gün olarak tesbit edilmiştir. Hükümün kesinleşmesine kadar geçen süreler makul sürede yargılama normuna ilişkin yapılacak değerlendirmeler bakımından önemlidir. Ülkemizde araştırma verilerinin ortaya koyduğu sonuç Yargıtaydaki iş akışındaki geçikmeye bağlı olarak hükümün kesinleşme sürecinin uzadığını göstermektedir.

k) Suçun İşlendiği Tarih İle Hükümün Kesinleştiği Tarih Arasında Geçen Süre :

Araştırma verilerine göre; ortalama değer olarak Ağır ceza Mahkemeleri 350, Asliye Ceza Mahkemeleri 300 günde Sulh Ceza Mahkemeleri 200 günde ve Çocuk Mahkemelerinde 310 günde kesin hükme ulaştığı tesbit edilmiştir. Bu sonuca yukarıda belirttiğimiz gibi Avrupa Ülkelerine oranla ülkemizde makul süde yargılanma hakkı bakımından normlardan sapma olarak değerlendirmemekte ve olumlu bulmaktayız.

III-SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma verilerinin genel olarak değerlendirilmesinde şu sonuçlara varmış bulunuyoruz :

1) Ülkemizde hızlı bir toplumsal değişim ve gelişim sürecine bağlı olarak suç hareketleri artmış, nitelik değiştirmiş ve özellikle sosyal, ekonomik ve siyasi suçlar artmış, organize suç tipleri doğmuştur. Çağdaş anlamda organik ve fonksiyonel bir yapıya sahip olmayan Türk Ceza Adalet Sistemi bunları soruşturma ve kovuşturmada hızlı, etkin adil ve makul bir süre içinde sonuçlandırmakta başarısızdır. .

2) Ceza Adalet Sistemi içinde yer alan kurum ve kuruluşların ve yardımcı personelin arasında organizasyon ve koordinasyon istenilen düzeyde değildir.

3) Türk Ceza Adalet Sistemi, soruşturma ve kovuşturmalarda koordinasyon sevk ve idare alanlarında çağdaş ilim ve teknolojinin imkanlarından yararlanmamakta ve ihtisaslaşmaya yönelmemektedir.

4) Türk Ceza Adalet Sismeti çağdaş suç ve ceza siyaseti ilkelerini gerçekleştirme amacına ulaşmada muhakeme ekonomisi ilkesini uygulamada yetersiz kalmaktadır.

5) Yukarıda belirttiğimiz sonuçlar ve araştırma verileri Türk Ceza Adalet Sisteminin yapısal bir kriz içerisinde bulunduğunu ortaya koymakta ve bu alanda reform yoluna başvurulmasını zorunlu kılmaktadır. Türk Ceza Adalet Sisteminin işleyişine etkinlik kazandırmak için önerilerimiz şunlardır :

a) Maddi Ceza Hukuku Alanında Önerilerimiz :

1) Türk Ceza Kanunu ve Özel Ceza Kanunları toplumun değişen şartları ve ihtiyaçları doğrultusunda gözden geçirilerek, suçların yeniden guruplandırılması ve basitleştirilmesi sağlanmalıdır.

2) Çağdaş ceza ve suç siyasetinin ilkeleri gözönünde bulundurmak suretiyle yeni bir Genel Ceza Kanunu hazırlanmalıdır.

3) İnfaz Hukuku alanında ise, cezaların şahsileştirilmesi ilkesinin gerçekleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemelerde hükümlünün yeniden düzenlemeler yapılmaz. Bu düzenlemelerde hükümlünün yeniden eğitilerek topluma kazandırılması ve iyileştirilmesi esas alınmalı ve çağdaş infaz rejiminin esaslarına uygun bir sistem geliştirilmelidir. Bu amaçla ülkemizde infaz Hakimliği Kurumunun patronaj kurumlarının kurulması sağlanmalıdır.

b) Ceza Muhakemesi Hukuku Alanında Önerilerimiz :

1) Ceza Adalet Sisteminde yer alan Kolluk, Savcılık, Mahkemeler, Yargıtay ve infaz kurumlarının çağdaş anlamda bir organik ve fonksiyonel yapıya kavuşturulması zorunludur. Bu kurumların kuruluşunda yeni suç türlerine ilişkin yürütülecek etkili mücadele yöntemlerine uygunluk ve uzmanlaşma esas alınmalıdır. Bu kurumlara yardımcı kurum ve kuruluşların (Adli Tıp, Sosyal Hizmetler, Kriminal Polis Laboratuvarlar vb. kurumları) en azından il merkezlerinde kurulmaları, çağdaş teknolojinin sunduğu tüm imkan araç ve gereçlerle donatılması, uzman personelin artırılması sağlanmalıdır. Sisteme giren iş yüküne bağlı olarak sistemde yer alan kurumların kuruluş, kadro, araç ve gereçleri arasında makul bir oranın gözönünde bulundurulması esas alınmalıdır.

2) Önsoruşturma aşamasında suç kolluğu ve savcılık makamının yapacağı araştırmaların cinsi ve bu araştırmaların nasıl yapılacağına görev ve yetkilerinin kesin olarak belirlenmesine yönelik ayrıntılı bir yönetmelik düzenlemelidir.

3) Önsoruşturma aşaması kolluk araştırması ve savcı araştırması olarak iki aşamalı hale getirilmesi suç kolluğunun araştırma konusunda yetkileri genişletilmelidir.

4) Önsoruşturmanın daha iyi eksiksiz bir şekilde yapılmasının sağlanması yolunda önsoruşturma da savcının etkin bir konuma getirilmesi, yetkilerini artırılması gereklidir. Özellikle kolluk araştırmalarının yürütülmesinde mutlak hakimiyeti sağlanmalıdır, sürekli bir iletişim içinde bulunması sağlanmalıdır.

5) Önsoruşturmada delillerin tümünün toplanması, kuvvetli şüphe sebeplerinin yoğunluk kazanması ve tüm araştırma işlemlerinin yapılması bakımından, önsoruşturmanın suçun ağırlığı oranında belirli bir sürede tamamlanması sağlanmalı, bu amaçla yeterli delil olmaksızın açılan kamu davalarının reddine karar verilecek bir düzenleme öngörülmalıdır.

6) Önsoruşturmada savcılık makamına kamu davasını açmama, şartlı olarak erteleme yetkisi tanınmalı, önödeme suçlarının kapsamı genişletilerek, önödemenin sadece belirli miktar paranın ödenmesinin yanında suç ürünü mal veya menfaatlerin iadesi ve suç mağduruna belirli bir tazminatın ödenmesi vb. önerilerle savcılık makamının yetkilendirilmesi ve uygulama alanının genişletilmesi sağlanmalıdır.

7) Cezaların şahsı ilkesinin gerçekleştirilmesi için, Önsoruşturma aşamasında şüphelinin veya sanığın şahsiyet araştırmasının yapılması kabul edilmelidir.

8) Suçların yeniden guruplandırılması ve basitleştirilmesiyle bağlantılı olarak ve istinaf kanun yolu benimsenmek şartıyla idare teşkilatına paralel olarak yeni bir Mahkemeler Teşkilatı Kanunu kabul edilmelidir.

9) Önsoruşturma aşamasından sonsoruşturmaya geçişte sonsoruşturmanın hakim kararıyla açılması kabul edilmelidir.

10) Duruşma hazırlığı devresinde yargılamanın hızlandırılması amacına yönelik olarak, mahkemece dosya üzerinden davanın düşmesi, reddi, muhakemenin durması, görevsizlik veya yetkisizlik kararları ile duruşmaya gerek görülmeksizin derhal beraat kararı verilmesini gerektiren durumlarda beraat kararı verilebilmesi kabul edilmelidir.

11) Duruşmanın "Suçluluğun tesbit edildiği devre" ve "sanığın kişiliğe uygun müeyyidenin belirlendiği devre" olarak ikiye ayrılması düzenlenmelidir.

12) Bilirkişilik kurumu bakımından Hakimın genel ve hukuki bilgisiyle çözümlenmesi mümkün olan hallerde bilirkişiye başvurma yolu kapatılmalıdır.

13) Bilirkişi incelemelerini sonsoruşturmada tekrarını önleme bakımından önsoruşturma aşamasından savcının hakimden bilirkişi tayinini talep etmesi düzenlenmelidir.

14) Önsoruşturma aşamasında müşteki, mağdur, tanık ve sanıkların daimi ve geçici adresleri özenle tesbit edilmeli ve adres değişikliklerinin bildirilmesini mecbur tutacak bir kanuni düzenlemenin yapılması gereklidir.

15) Mağdura ve sanığa soruşturmanın tüm aşamalarında haklarının öğretilmesi kanunla düzenlenmelidir.

16) Ağır Cezalık suçlarda ilk soruşturma mecburi olmalıdır.>

17) İstinaf ve genişletilmiş temyiz kanun yolu kabul edilmelidir.

18) Önsoruşturmada vücudun muayenesi koruma tedbiri ve haberleşmenin denetlenmesi koruma tedbiri kanunumuzda açık bir şekilde düzenlenmelidir.

19) Tutuklama koruma tedbirine alternatif yeni tedbirler öngörülmalıdır.

20) Delillerin ortaya konması ve toplanması konusunda basit ve ağır suçların soruşturmasıyla orantılı yeni düzenlemeler öngörülmalıdır.

